

تحلیلی بر رابطه حقوق شهری و شکل‌گیری سرمایه روانشناختی مثبت‌گرایی (مطالعه موردی: شهر قائن / استان خراسان جنوبی)^۱

مرتضی کشاورزی ولدانی^۲

چکیده

امروزه شهروندی به منزلتی اساسی برای حیات سیاسی و اجتماعی جوامع تبدیل شده و حقوق شهری به‌عنوان مجموعه حقوق و امتیازات شهروندان که وظیفه تأمین آن‌ها بر عهده دولت و مدیریت شهری است، نقش محوری در تحقق شهروندی و شکوفایی استعدادها، توانایی‌ها، باورها و نگرش‌های شهروندان دارد. با توجه به اهمیت و نقش حقوق شهری در تحقق شهروندی و ارتقاء توانایی، نگرش و شایستگی شهروندان، هدف از پژوهش حاضر بررسی چگونگی نقش و تأثیر حقوق شهری بر شکل‌گیری سرمایه روانشناختی مثبت‌گرایی در شهر قائن است. روش تحقیق در پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت توصیفی-تحلیلی و همبستگی بوده که در راستای تجزیه و تحلیل اطلاعات از آزمون میانگین عددی و پیرسون در نرم‌افزار SPSS استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق نیز شامل شهروندان قائن (۱۹ تا ۶۵ سال) است که بر اساس روش کوکران ۳۸۴ نفر به‌عنوان حجم نمونه تعیین شده است و دسترسی به آنها بر اساس الگوی تصادفی ساده است. همچنین روایی و اعتبار متغیرها بر اساس مطالعات اسنادی و مصاحبه با اساتید دانشگاهی مورد تأیید قرار گرفته است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که در ابعاد چهارگانه حقوق شهری یعنی حقوق اجتماعی، سیاسی، مدنی و فرهنگی، تنها بعد حقوق سیاسی و در بین ابعاد سرمایه روانشناختی مثبت‌گرایی یعنی خودکارآمدی، امیدواری، خوش‌بینی و تاب‌آوری، تنها بعد خودکارآمدی دارای وضعیت مطلوبی در شهر قائن می‌باشند. همچنین نتایج نشان می‌دهد بین متغیرهای حقوق شهری و

^۱. مقاله حاضر مستخرج از طرح پژوهشی تحت عنوان ارزیابی رابطه حقوق شهری و شکل‌گیری نگرش مثبت شهروندی (مطالعه موردی: شهر قائن / استان خراسان جنوبی) با حمایت دانشگاه بزرگمهر قائنات است.

^۲. استادیار گروه فقه و حقوق اسلامی، دانشگاه بزرگمهر قائنات، قائن، ایران. keshavarzvm@buqaen.ac.ir

سرمایه‌ی روانشناختی مثبت‌گرایی در سطح اطمینان ۹۵ درصد و با ضریب پیرسون ۰/۶۹۴ رابطه‌ی معناداری وجود دارد. در بین ابعاد حقوق شهری نیز بیشترین اثرگذاری بر شکل‌گیری سرمایه‌ی روانشناختی مثبت‌گرایی مربوط به حقوق اجتماعی و حقوق مدنی بوده است. **واژگان کلیدی:** شهروندی، حقوق شهری، سرمایه‌ی روانشناختی مثبت‌گرایی، قائل.

مقدمه

یکی از شروط مهم مردم‌سالاری در هر جامعه‌ای تحقق شهروندی است و یک نظام سیاسی بدون تحقق شهروندی نمی‌تواند مردم‌سالار شود (کلاتی و همکاران^۱، ۲۰۲۲: ۱). به‌طور کلی شهروندی، رفتار شهروندان و کیفیت مشارکت آنان در امور جامعه از عوامل بنیادین توسعه‌ی جوامع بشری محسوب می‌شود (تندر و همکاران^۲، ۲۰۲۳: ۲). در بحث از شهروندی، احساس برخورداری از حقوق شهروندی یکی از جنبه‌های مهم شهروندی است که نقش بسیار مهمی در تحکیم و تقویت بنیان‌های اجتماعی هر جامعه دارد (داس و همکاران^۳، ۲۰۱۹: ۱۲۰). آگاهی از این حقوق سبب می‌شود که فرد نظارت بهتری بر مدیریت شهری داشته باشد (کلمن و همکاران^۴، ۲۰۲۲: ۲). بهتر بتواند حقوق خود را مطالبه کند و وظایفی که طبق قانون در مقابل دیگران و مدیریت شهری دارد را بشناسد و در جهت انجام آنها اقدام کند (حسین‌آبادی و زنگنه، ۱۳۹۶: ۱۸۹). همچنین واژه شهروندی در خدمت دو ایده‌ی موقعیت و احساس است، آنچه اهمیت درخور توجهی دارد احساس شهروند بودن «احساس برخورداری از حقوق شهروندی» است (کارابین و همکاران^۵، ۲۰۱۲: ۱۴). به‌عبارت‌دیگر تنها آشنایی و آگاهی صرف از حقوق و مزایای شهروندی باعث شکل‌گیری موقعیت شهروندی نمی‌شود بلکه تا زمانی که فرد احساس نکند از حقوق و مزایای شهروندی برخوردار است نمی‌تواند خود را شهروند تلقی کند (کوپمنز و رینوی‌کن^۶، ۲۰۲۳: ۲)؛ بنابراین می‌توان عنوان کرد که امروزه شهروندی «تحقق حقوق شهروندی» تبدیل به منزلتی اساسی برای حیات سیاسی و اجتماعی جوامع

¹ Qalati et al

² Tonder et al

³ Daas et al

⁴ Kelemen et al

⁵ Carabain et al

⁶ Coopmans and Rinnooy Kan

شده است (گیدنز^۱، ۱۳۹۰:۳۴۱). همچنین حقوق شهروندی مجموعه‌ای از وظایف و تعهداتی است که توزیع و اداره عادلانه منابع از طریق تقسیم منافع و مسئولیت‌های زندگی اجتماعی را ممکن ساخته (پودساکوف^۲، ۲۰۱۶:۲۴۳۳) و در اجتماع، بسترهایی را در جهت شکوفایی استعدادها، توانایی‌ها و شایستگی شهروندان به وجود می‌آورد (لوتانز و یوسف^۳، ۲۰۰۴:۱۴۵). به عبارتی حقوق شهروندی موجب تغییر در باورها و افکار شهروندان شده و این باور را در آن‌ها ایجاد می‌کند که توانایی و شایستگی لازم برای تغییر زندگی خود را دارند (زنکر و راتر^۴، ۲۰۱۴:۱۲). با توجه به اهمیت تحقق حقوق شهروندی در شکوفایی استعدادها، توانایی‌ها و شایستگی افراد و شکل‌گیری نگرش مثبت در باورهای شهروندان، هدف از تحقیق حاضر بررسی چگونگی نقش و تأثیر حقوق شهری بر شکل‌گیری سرمایه‌روانشناختی مثبت‌گرایی در شهر قائن است. شهر قائن دومین شهر بزرگ استان خراسان جنوبی محسوب می‌گردد که بر اساس اطلاعات سرشماری مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۵، ۴۲۳۲۳ نفر جمعیت داشته و طی دوره ۵۰ ساله (۱۳۹۵-۱۳۴۵) شاهد ۶/۵ برابر شدن جمعیت خود بوده است. این شهر با توجه به نقش خود در سلسله‌مراتب شهرها (به‌عنوان شهر کوچک) نیازمند برنامه‌ریزی در ابعاد مختلف است تا ضمن ارتقاء کیفیت زندگی و دست‌یابی به توسعه پایدار، مانع از مهاجرت ساکنان شهر به شهرهای میانی، بزرگ و کلان‌شهر مشهد گردیده و همچنین جاذب مهاجران باشد. از طرفی با توجه به اسکان جمعیت با فرهنگ‌ها و قومیت‌های مختلف در این شهر، ضروری است با تأکید بر ارتقای نگرش و استعداد آنها و عدالت و برابر در حقوق شهروندی ضمن کاستن از تنش‌ها و گسست فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی در شهر، توسعه همه‌جانبه شهر و توانمندسازی شهروندان را فراهم کرد. به‌طورکلی نیز می‌توان عنوان که سرمایه‌روانشناختی مثبت‌گرایی به‌دنبال توانمندسازی شهروندان با تأکید بر نگرش مثبت شهروندی، به‌عنوان یک رویکرد نوین انگیزش‌درونی در آنان است. از این‌رو اهداف پژوهش حاضر به شرح زیر است:

¹ Giddens

² Podsakouf

³ Luthans and Youssef

⁴ Zenker and Rutter

- بررسی میزان رضایتمندی از حقوق شهروندی در قائلین
- بررسی وضعیت شاخص‌های سرمایه‌روانشناختی مثبت‌گرایی در بین شهروندان شهر قائلین
- بررسی معناداری بین شاخص‌های حقوق شهری و شکل‌گیری سرمایه‌روانشناختی مثبت‌گرایی شهری در شهر قائلین

پیشینه تحقیق

حقوق شهری یکی از موضوعات مهم بین‌رشته‌ای محسوب می‌گردد که پژوهشگران علوم مختلف به‌ویژه حقوق و برنامه‌ریزی شهری، مطالعاتی (هرچند محدود) را در این حوزه انجام داده‌اند. بررسی پژوهش‌های انجام‌شده نشان می‌دهد که ارزیابی رابطه حقوق شهری و شکل‌گیری سرمایه‌روانشناختی مثبت‌گرایی یکی از خلأهای پژوهش‌های پیشین بوده و تحقیق حاضر با این هدف در شهر قائلین نگارش شده است. در ادامه برخی از پژوهش‌های نزدیک به موضوع تحقیق ارائه می‌شود.

فتحی و مختارپور (۱۳۹۰)، در مطالعه‌ای تحت عنوان توسعه شهری، شهرنشینی و حقوق شهروندی به این نتایج رسیده‌اند که سن افراد، میزان تحصیلات و پایگاه اقتصادی و اجتماعی افراد با میزان آگاهی از حقوق شهروندی رابطه دارند. در نتیجه تجربه زندگی اجتماعی افراد و تعامل با دیگران در محیط اجتماعی و همچنین پایگاه اقتصادی و اجتماعی افراد که زمینه را برای گسترش تعاملات اجتماعی فراهم می‌کند باعث اطلاع و آگاهی افراد از تکلیف و وضعیت شهروندی می‌شود. حسین‌آبادی و زنگنه (۱۳۹۶)، در پژوهشی تحت عنوان تأثیر آگاهی از حقوق شهری بر شهروندی فعال، شهر سبزوار را مورد بررسی قرار داده‌اند. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که سطح آگاهی شهروندان سبزواری از حقوق شهری در سطح پایینی است و شهروندان نسبت به حقوق و تکالیف مابین خود و مدیریت شهری (شهرداری و شورای شهر) آگاهی نسبتاً کمی دارند. همچنین طبق آزمون همبستگی پیرسون، بین میزان آگاهی شهروندان از حقوق شهری و شهروندی فعال رابطه معنادار وجود دارد و افراد دارای آگاهی بیشتر، شهروندانی فعال‌تر می‌باشند. آرایش و شیخی (۱۳۹۹)، در پژوهشی رابطه آموزش شهروندی و توسعه پایدار شهری را در اردبیل مورد بررسی قرار داده‌اند. نتایج حاکی از آن است که بین آموزش

شهروندی و شاخص‌های توسعه پایدار شهری رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. همچنین جهت تأثیر بیشتر آموزش شهروندی بر توسعه پایدار شهری لازم است ابتدا بستر آموزش (جامعیت و پویایی قانون، رفاه و تأمین اجتماعی) در جامعه فراهم شده سپس شرایط مداخله‌گر (بی‌اعتمادی نهادی، عدم توسعه فرهنگی و ناکارآمدی آموزش رسمی) مرتفع گردد. برازمند و تقدسی‌نژاد (۱۴۰۱)، در تحقیق تحت عنوان تأثیر حقوق شهروندی در ارتقای زندگی شهری و مشارکت مردم به این نتایج دست یافته‌اند که مشارکت اشخاص حقوقی (انجمن‌ها، اصناف و...) و حقیقی (شهروندان) در ایران با موانعی تاریخی، فرهنگی، اجتماعی و اداری زیادی روبه‌رو هستند. بر این اساس، موانع سیاسی-قانونی، بافت شهری و چالش‌های مدیریت کلان‌شهری عوامل اصلی عدم مشارکت هستند. همچنین در حال حاضر با توجه به افزایش سطح تحصیلات شهروندان، افزایش نفوذ رسانه‌ها و... در صورتی که بسترهای مشارکت برای همه اقشار جامعه فراهم شود، می‌توان شاهد حضور فعال ساکنان شهر در مدیریت شهری بود. رجیکینسی^۱ (۲۰۱۵)، در پژوهشی تحت عنوان راهبردهای شکل‌گیری آگاهی از قانون برای تقویت اصول کارکرد اجتماعی حقوق زمین در بعد اخلاقی شهروندی به این نتایج دست یافته است که راهبردهای آگاهی از قانون در راستای تقویت اصول کارکرد اجتماعی سرزمین‌ها در بعد اخلاقی شهروندی را می‌توان با استفاده از روش درونی‌سازی ارزشی مانند مسئولیت‌پذیری، همبستگی و انسجام اجتماعی انجام داد. آرونت^۲ و همکاران (۲۰۱۸)، در پژوهشی به بررسی معضلات پسااستعماری در ساخت آموزش شهروندی غنا؛ وحدت ملی، حقوق بشر و نابرابری‌های اجتماعی پرداخته‌اند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که معضلات کلان و خرد در این حوزه قابل مشاهده است که با استعمارزدایی ذهن قابل رفع شدن هستند. همچنین حقوق شهروندی در این زمینه بایستی به یادگیری انتقادی، ارزش‌گذاری فرهنگ بومی و تربیت مناسب کودکان به‌عنوان نسل آینده بپردازد. پیترز^۳ (۲۰۲۲)، در پژوهشی تحت عنوان قدرت مشارکت، حاکمیت شهری و حقوق شهری به این نتایج دست یافته است که توسعه شهری ناشی از شکل‌یابی استقلال شهری

¹ Rejkiningsih

² Aront

³ Pieterse

از طریق واگذاری قانونی قدرت دولتی، ساختار قانونی و تنظیم مجامع تصمیم‌گیری شهری و ابزارهای حاکمیتی و همچنین کاربرد افقی قانون حقوق بشر در محیط‌های حاکمیت محلی است. آزدو-سانتوس^۱ و همکاران (۲۰۲۳)، در پژوهشی به بررسی رابطه‌ی حقوق شهری و تهدید اکوسیستم‌ها در برزیل پرداخته‌اند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که عدم جامعیت و همچنین اثربخشی حقوق شهری در برزیل به‌عنوان یکی از عوامل مهم تهدید اکوسیستم شهرها بوده است؛ بنابراین نیاز است تا با بازاندیشی در حقوق شهری و همچنین بهره‌مندی از ابزار و قوانین اجرایی مناسب مانع آسیب‌پذیری اکوسیستم‌های شهری شد.

بررسی پیشینه‌ی مطالعاتی حاکی از آن است که رابطه‌ی حقوق شهری با متغیرهای مختلف همچون ارتقاء محیط‌زیست، کارکردهای اجتماعی شهروندان، شکل‌گیری مشارکت، شهروندی فعال و ارتقاء کیفیت زندگی مورد بررسی قرار گرفته است. باین‌حال عدم بررسی ارتباط این متغیر با سرمایه‌ی روان‌شناختی مثبت‌گرا که یکی از عوامل مهم در ارتقاء توانایی‌ها، استعدادها و نگرش‌های شهروندان بوده، نادیده گرفته شده است.

مبانی نظری

شهروندی سطح برقراری ارتباط با نهادهای جامعه و توانایی تحلیل مسائل اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی همراه با مراقبت از محیط زندگی خود است (دی گروت^۲ و همکاران، ۲۰۲۲: ۲). از نظر ژان ژاک روسو^۳ مفهوم شهروندی به معنای ترجیح خیر و صلاح عمومی بر منافع خصوصی است و بر این اساس شهروند ایده‌آل کسی است که بتواند مصلحت عموم را اداره کند و منافع عمومی را بر منافع فردی ترجیح دهد (بشیریه، ۱۳۹۹: ۲۲۶). به‌منظور تحقق مفهوم شهروندی، برخورداری شهروندان از حقوق شهری یا حقوق شهروندی الزامی است (خونگ^۴ و همکاران، ۲۰۱۹: ۳۳۵). به‌طورکلی حقوق شهری رشته‌ای است که شهر و شهروند را در ارتباط باهم و از منظر حقوقی مطالعه

^۱ Azevedo-Santos

^۲ De Groot

^۳ Jean Jacques Rousseau

^۴ Khong

می‌کند و در پی آن است که شهروندان و مدیران شهری را به حقوق و تکالیف خود آشنا ساخته و با تقویت روحیه مطالبه‌گری شهروندان، جایگاه آنها را در نزد مدیران و برنامه‌ریزان شهری ارتقاء بخشد و به یکی از مهم‌ترین فاکتورهای مؤثر در تصمیمات آنها تبدیل نماید (نگانگا^۱ و همکاران، ۲۰۲۰: ۷۸). به تعبیری دیگر حقوق شهری شاخه‌ای از حقوق عمومی است که به حقوق اساسی شهروندان در ابعاد محلی می‌پردازد و روابط آنها را با مدیران و نهادهای حاکمیتی شهری از جمله شهرداری، شورای شهر و سایر ادارات مرتبط تنظیم می‌نماید (مظهری، ۱۳۹۴: ۱۵)؛ بنابراین دامنه و گستره حقوق شهری شامل برنامه‌ریزی و مدیریت شهری است و طیف وسیعی از فعالیت‌های مربوط به شهرسازی، معماری، توسعه شهری، اقتصاد شهری، سیاست شهری و فرهنگ شهری را تحت پوشش قرار می‌دهد (نوابخش، ۱۳۸۵: ۲۵). صاحب‌نظران حوزه جامعه‌شناسی نیز مفهوم حقوق شهروندی را مورد بررسی قرار داده‌اند. گیدنز معتقد است همه مباحث مربوط به سیاست زندگی متضمن پرسش‌هایی درباره حقوق و تکالیف افراد است. این موضوعات ظاهراً اهمیت فزاینده‌ای در حوزه‌های عمومی و قضایی دولت‌ها به خود می‌گیرند ولی تقاضاهای مداوم برای کسب حقوق و آزادی‌های رهایی‌بخش وزن و اهمیت بیشتری می‌یابند. او برای اینکه این مسئله را روش‌تر بیان کند از حقوق شهروندی مثال می‌زند. به نظر وی تلاش برای توسعه و حفظ حقوق شهروندی، اهمیت بنیادین خود را همچنان حفظ کرده است. این حقوق فراهم‌آورنده عرصه‌هایی است که در متن آنها می‌توان آشکارا به بحث و گفت‌وگو درباره سیاست زندگی نشست (گیدنز، ۱۳۹۰: ۳۱۶). مارشال^۲ سه نوع حقوق را مرتبط با رشد شهروندی تشخیص می‌دهد. نخست؛ حقوق مدنی که شامل آزادی فردی در برابر تجاوز غیرقانونی دولت به مالکیت خصوصی، آزادی بیان و اندیشه، مالکیت و عدالت است. دوم؛ حقوق سیاسی که به حق برخورداری از رأی و حق مشارکت در قدرت و تصمیم‌گیری‌های سیاسی مربوط می‌شود. سوم؛ حقوق اجتماعی که دربرگیرنده مجموع حقوق مربوط به رفاه و خدمات اجتماعی، حق اشتغال، حق آموزش و حق برخورداری از بیمه‌های اجتماعی است (سام‌آرام و برزگر پاریزی، ۱۳۹۵: ۸۰). کاستلز و دیویدسون^۳

¹ Nganga

² Thomas Humphrey Marshall

³ Stephen Castles and Alastair Davidson

نیز علاوه بر مورد تأیید قرار دادن دیدگاه مارشال، حقوق فرهنگی را به حقوق اساسی شهروندی اضافه کرده‌اند. طبق نظر ایشان حقوق شهروندی شامل: نخست؛ حقوق مدنی که شامل آزادی و مصونیت از تعرض به اشخاص، آزادی بیان، آزادی مذهب، حمایت از شخص در برابر اقدامات غیرقانونی دولت همچون حبس یا کار اجباری، برابری در مقابل قانون، ممنوعیت تبعیض بر اساس جنس، نژاد، زبان و عقیده است. دوم؛ حقوق سیاسی برای مشارکت فعالانه در فرایندهای دموکراتیک ضروری است. این حقوق شامل مواردی چون حق رأی و تصدی مسئولیت در سطوح مختلف، آزادی گردهمایی و تشکیل انجمن‌ها و آزادی اطلاعات است. سوم؛ حقوق اجتماعی شامل حق کار کردن، برابری در فرصت‌ها (آموزش، بازار کار و غیره)، استحقاق بهره‌مندی از خدمات بهداشتی، مزایای رفاهی و خدمات اجتماعی در مواقع بیکاری یا ناتوانی برای کار، استحقاق برخورداری از استانداردهای معین آموزشی است. چهارم؛ حقوق فرهنگی که طیف گسترده‌ای از حقوق است و احترام به تنوع فرهنگی شهروندان، توجه به عامه مردم، مشارکت در فرهنگ عمومی جامعه و داشتن فرصت برای تغییر آن، حق آموزش و حق انسان برای دستیابی به فرهنگ در تمام ابعاد را دربر می‌گیرد (کاستلز و دیویدسون، ۱۳۸۲: ۳۷).

بنابراین می‌توان عنوان کرد که حقوق شهروندی مجموعه حقوقی است که افراد به اعتبار موقعیت شهروندی خود دارا می‌باشند و مجموعه قواعدی است که بر موقعیت آنان در جامعه حکومت می‌کند (نیوولینک^۱ و همکاران، ۲۰۱۹: ۲۷۶). از این رو تعریف «حقوق شهروندی» یک مفهوم نسبتاً وسیعی است که شامل حقوق مدنی و سیاسی، اقتصادی و اجتماعی و فردی است که چگونگی روابط مردم و دولت و مؤسسات شهری و حقوق و تکالیف آنان در برابر یکدیگر را تنظیم می‌نماید که منشعب از حقوق اساسی در چارچوب قانون اساسی هر کشوری است و به منظور رعایت و حفظ حقوق افراد و انسان‌ها در بخش کلان جامعه است (شولز^۲ و همکاران، ۲۰۱۸: ۳).

همچنین حقوق شهروندی دارای اهدافی به شرح زیر است:

- بسط و گسترش توانایی‌های شهروندان؛
- تقویت حس تعلق اجتماعی؛

¹ Nieuwelink

² Schulz

- تقویت حس اعتماد به نظام مدیریت شهری؛
- ایجاد عدالت در برخورداری از فرصت‌ها و امکانات؛
- ساماندهی و یکپارچه‌سازی امور شهروندان؛
- شناسایی و سنجش شاخصه‌های مرتبط با شهروندی؛
- بهبود و ارتقای شاخصه‌های مثبت شهروندی؛
- توسعه و تعمیم دانش‌ها، نگرش‌ها و مهارت‌های مثبت و سازنده شهروندان؛
- تقویت ساختار شهروندی از طریق استقرار نظام حقوق، تکالیف بین شهروندان و مدیران شهری؛
- مشارکت‌جویی و افزایش میزان اثرگذاری شهروندان در بهبود امور شهر؛
- تقویت بینش زندگی جمعی و احترام به نیازهای جمعی در مقابل فردگرایی؛
- بسترسازی تعاملات هدفمند اجتماعی به‌منظور تثبیت حاکمیت (کر و هادلستون، ۲۰۱۵: ۲).

بر اساس مطالب ارائه‌شده می‌توان عنوان کرد که حقوق شهروندی شامل حقوق مدنی و سیاسی، اقتصادی و اجتماعی و فردی با در نظر گرفتن روابط مردم و دولت و مؤسسات شهری است که موجب ارتقاء شهروندان و به‌عبارتی تحقق سرمایه روانشناختی مثبت‌گرایی می‌گردد. مفهوم سرمایه روانشناختی مثبت‌گرایی شهری در پی ارتقاء شهروندان از طریق بهبود تحمل‌پذیری، نوآوری فردی، خودرضایت‌مندی، رشد فردی، مشارکت و رفتارهای یاری‌گرایانه است (فروهر، ۱۳۹۰: ۵۵). بر مبنای دیدگاه پودساکوف^۲ (۲۰۱۶)، روانشناسی مثبت‌گرا رویکردی علمی است که می‌کوشد در مورد هر آنچه که منجر به یک زندگی ارزشمند می‌شود و همچنین شرایط انسانی که منجر به خوشنودی، تحقق خویشتن و شکوفایی می‌شود به تحقیق و بررسی می‌پردازد. از نظر بولینو و تورنلی^۳ (۲۰۱۳)، مفهوم روانشناسی مثبت‌گرا شامل تمام مفاهیمی می‌شود که به هنر زندگی مثبت و یا منابع مرتبط با یک زندگی خوب سر و کار دارد. فارح و همکاران^۴

¹ Kerr and Huddelstone

² Podsakouf

³ Bolino and Turnley

⁴ Fareh

(۲۰۱۲)، روان‌شناسی مثبت‌گرا علم تجارب مثبت روانی، خصلت‌های مثبت فردی و سازمان‌های مثبت‌گرا است. به‌طورکلی با بررسی ادبیات نظری می‌توان گفت که سرمایه‌ی روان‌شناختی مثبت‌گرایی شامل چهار بعد خودکارآمدی، امیدواری، خوش‌بینی و تاب‌آوری به شرح جدول شماره ۱ است.

جدول ۱: ابعاد سرمایه‌ی روان‌شناختی مثبت‌گرایی

ابعاد	مفهوم	منابع
خودکارآمدی	خودکارآمدی اعتماد به‌نفس را به‌عنوان اعتقاد راسخ فرد بر توانایی‌هایش برای بسیج منابع انگیزشی و شناختی و راهکارهای مورد نیاز برای اجرای موفقیت‌آمیز وظایف خاص در موقعیت‌های معین تعریف کرده است. در واقع خودکارآمدی فرد، تحت تأثیر عواملی مانند دانش و مهارت‌های فرد، سلامتی جسمی و روانی او و نیز شرایط بیرونی دربرگیرنده فرد است.	لوتانز و همکاران، ۲۰۰۷
امیدواری	امیدواری وضعیتی شناختی یا تفکری است که افراد را قادر می‌سازد که اهداف واقعی، اما چالش‌برانگیز و قابل پیش‌بینی را مدون سازند و سپس به آن اهداف از طریق اراده‌ی معطوف به خود، انرژی و ادراک کنترل درونی شده دست یابند.	اشنایدر ^۱ ، ۲۰۰۲
خوش‌بینی	خوش‌بینی اتفاقات مثبت را به علل دائمی، شخصی و فراگیر و اتفاقات منفی را به علل خارجی، موقتی و شرایط خاص نسبت می‌دهد. خوش‌بینی می‌تواند به‌عنوان پیش‌بینی فرد در مورد یک نتیجه‌ی مطلوب و مثبت تعریف گردد.	کارور ^۲ و همکاران، ۲۰۱۰
تاب‌آوری	نوعی حالت قابل توسعه در فرد که بر اساس آن قادر است در رویارویی با ناکامی‌ها، مصیبت‌ها و تعارض‌های زندگی و حتی رویدادهای مثبت، پیشرفت‌ها و مسئولیت بیشتر به تلاش ادامه دهد و	لوتانز و همکاران، ۲۰۰۶

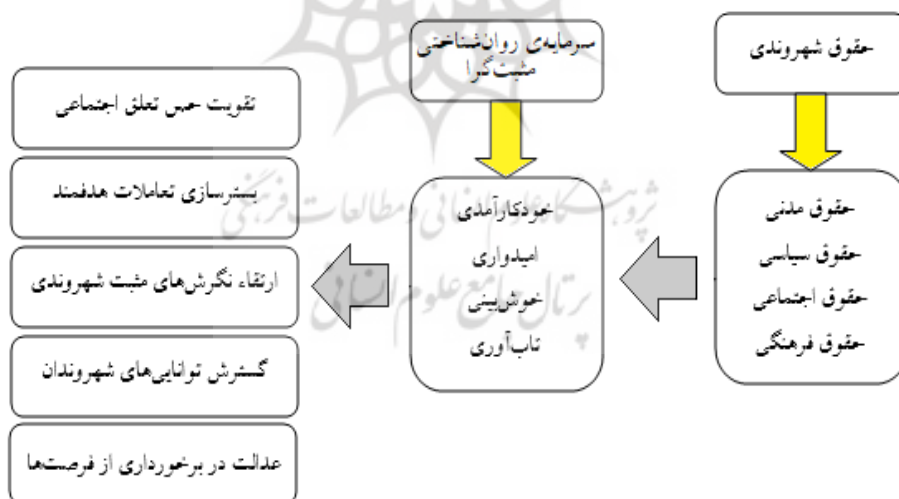
¹ Snyder

² Carver

	برای دستیابی به موفقیت بیشتر، از پای ننشیند.	
--	--	--

در نهایت با بررسی ادبیات نظری می‌توان گفت که رابطه معناداری بین حقوق شهری و شکل‌گیری سرمایه روان‌شناختی مثبت‌گرایی وجود دارد. بر اساس دیدگاه دمپسی^۱ و همکاران (۲۰۱۱)، حقوق مختلف شهروندی بهره‌مندی افراد از منابع و مزایای اجتماعی - اقتصادی و رضایت از کیفیت زندگی، خشنودی و شکوفایی آنها را موجب می‌شود. آتاندا و اوزتورک^۲ (۲۰۲۰)، رابطه حقوق شهروندی و شکل‌گیری نگرش‌های مثبت شهروندی را مورد تأکید قرار داده‌اند. ندرهند^۳ و همکاران (۲۰۲۳)، نیز برنامه‌ریزی عدالت‌محور و دربرگیرنده حقوق مختلف شهروندان را از ضروریات شهرها و افزایش توانمندی و استعداد‌های شهروندان عنوان کرده‌اند.

با توجه به دیدگاه‌های مطرح‌شده در راستای حقوق شهروندی و سرمایه روان‌شناختی مثبت‌گرایی می‌توان مدل مفهومی تحقیق را به شرح شکل شماره ۱ ترسیم نمود. قابل ذکر است که دیدگاه‌های جامعه‌شناسی حاکم بر پژوهش حاضر در راستای حقوق شهروندی دیدگاه مارشال و کاستلز و دیویدسون است.

شکل ۱: مدل مفهومی تحقیق

¹ Dempsey

² Atanda and Ozturk

³ Nederhand

روش‌شناسی

روش تحقیق در پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت توصیفی-تحلیلی و همبستگی است. در این راستا، ابتدا شاخص‌های سرمایه‌ روان‌شناختی مثبت‌گرایی و حقوق شهری «شهروندی» استخراج و پس از پرسشگری از شهروندان قائل وضعیت موجود حقوق شهروندی و سرمایه‌ روان‌شناختی مثبت‌گرایی و همچنین تأثیر حقوق شهری بر شکل‌گیری سرمایه‌ روان‌شناختی مثبت‌گرایی مورد تحلیل قرار گرفته است؛ بنابراین جامعه‌ آماری تحقیق شهروندان قائل (۱۹ تا ۶۵ سال) بوده که بر اساس روش کوکران ۳۸۴ نفر به‌عنوان حجم نمونه تعیین شده است که روش دسترسی به آنها بر اساس الگوی تصادفی ساده است. همچنین روایی و اعتبار متغیرها بر اساس مطالعات اسنادی و مصاحبه با اساتید دانشگاهی مورد تأیید قرار گرفته است. در راستای تجزیه و تحلیل اطلاعات نیز از آزمون میانگین عددی و پیرسون در نرم‌افزار SPSS استفاده شده است.

قابل ذکر است که پرسشنامه پژوهش حاضر با توجه به مؤلفه‌های جدول شماره ۲ و طیف لیکرت ۵ مقیاسی تدوین گردیده است.

جدول ۲: مؤلفه‌های سرمایه‌ روان‌شناختی مثبت‌گرایی و حقوق شهری (شهروندی)

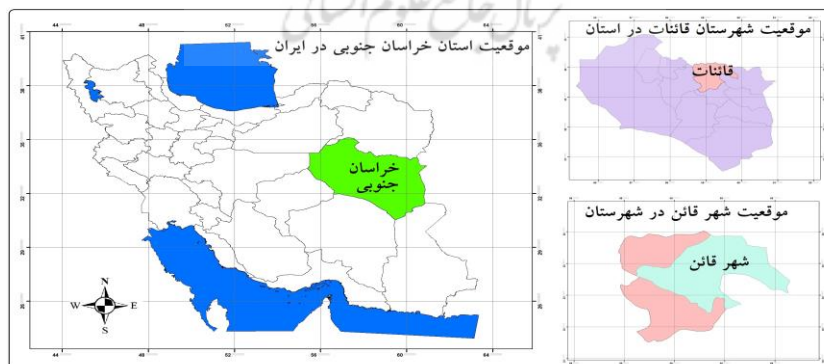
مؤلفه‌های اصلی	مؤلفه‌های فرعی	گویه‌ها
سرمایه روان‌شناختی مثبت‌گرایی	خودکارآمدی E	اعتمادبه‌نفس E1، دانش‌های فردی E2، مهارت‌های فردی E3، سلامتی جسمی E4، سلامتی روانی E5
	امیدواری H	خلق راه‌حل‌های جایگزین برای برون‌رفت از مشکلات H1، تحقق بخشیدن به اهداف H2، اراده برای رسیدن به اهداف H3، ادراک و کنترل مشکلات H4
	خوش‌بینی O	خوش‌بینی به آینده O1، انتظار اتفاقات خوب O2
	تاب‌آوری R	رویارویی با ناکامی‌ها R1، تلاش برای مواجهه با تعارض‌های زندگی R2، توانایی برای وفق دادن سریع خود با تغییرات زندگی R3
حقوق (شهروندی)	حقوق اجتماعی SR	فرصت پیشرفت در زندگی برای همه SR1، تأکید بر تجربه و تخصص در استخدام افراد SR2، برخورداری از امکانات مناسب (آموزشی، بهداشتی و ...) SR3، داشتن درآمدهای مکفی SR4

<p>حق تشکیل اجتماعات و انجمن‌ها PR1، آزادی عمل احزاب و گروه‌های سیاسی PR2، داشتن حق رأی PR3، ارائه اخبار و اطلاعات سیاسی به شهروندان PR4</p>	<p>حقوق سیاسی PR</p>
<p>آزادی بیان و عقیده CR1، عدم تبعیض بین شهروندان برای ارائه خدمات CR2، اجرای یکسان قوانین برای همه CR3، امکان نامزد شدن در پست‌های سیاسی برای همگان CR4</p>	<p>حقوق مدنی CR</p>
<p>امکان برگزاری مراسم مذهبی برای ادیان مختلف (مسلمانان و غیرمسلمانان) CUR1، انتشار نشریات قومیت‌های مختلف به زبان مادری CUR2، حقوق برابر اقلیت‌ها و اکثریت‌ها CUR3، در نظرگیری مصلحت عمومی نسبت به مصلحت فردی یا گروه خاص CUR4</p>	<p>حقوق فرهنگی CUR</p>

منبع: (مطالعات اسنادی نگارنده، ۱۴۰۲).

معرفی محدوده مورد مطالعه

شهر قائن مرکز شهرستان قائنات و دومین شهر بزرگ استان خراسان جنوبی محسوب می‌گردد که بر اساس اطلاعات سرشماری مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۵ دارای ۴۲۳۲۳ نفر جمعیت بوده است. بر اساس آخرین یافته‌های باستان‌شناسی، سابقه سکونت در شهر قائن به دوران پارینه‌سنگی میانی (حدود ۳۰ هزار سال قبل) می‌رسد. این شهر بین ۵۹ درجه و ۱۲ دقیقه تا ۵۹ درجه و ۱۴ دقیقه طول شرقی و ۳۳ درجه و ۴۲ دقیقه تا ۳۳ درجه و ۴۵ دقیقه عرض شمالی واقع است. همچنین قائن بر روی دشتی هموار در ارتفاع ۱۴۴۰ متر از سطح دریا قرار داشته و فاصله آن از بیرجند مرکز استان خراسان جنوبی ۱۰۵ کیلومتر است.

شکل ۲: موقعیت جغرافیایی شهر قائن

یافته‌ها

بررسی وضعیت موجود ابعاد حقوق شهروندی و سرمایه‌ روان‌شناختی مثبت‌گرایی در شهر قائن

در این قسمت از تحقیق به بررسی وضعیت موجود حقوق شهروندی و سرمایه‌ روان‌شناختی مثبت‌گرایی در شهر قائن پرداخته شده است. نتایج در راستای حقوق شهروندی نشان می‌دهد که حقوق سیاسی با میانگین ۳/۴۱ در رتبه اول و حقوق فرهنگی، مدنی و اجتماعی به ترتیب با میانگین ۲/۵۳، ۲/۱۷ و ۱/۹۹ در رتبه‌های بعدی قرار دارند. همچنین در بین متغیرهای فرعی بیشترین مطلوبیت مربوط به متغیرهای داشتن حق رأی، حق تشکیل اجتماعات و انجمن‌ها و آزادی عمل احزاب و گروه‌های سیاسی و کمترین مطلوبیت مربوط به متغیرهای در نظرگیری مصلحت عمومی نسبت به مصلحت فردی یا گروه خاص، فرصت پیشرفت در زندگی برای همه و عدم تبعیض بین شهروندان برای ارائه خدمات است.

همچنین نتایج نشان می‌دهد که هر چهار متغیر حقوق اجتماعی یعنی فرصت پیشرفت در زندگی برای همه، تأکید بر تجربه و تخصص در استخدام افراد، برخورداری از امکانات مناسب (آموزشی، بهداشتی و ...) و داشتن درآمدهای مکفی در وضعیت نامطلوبی قرار دارند. برعکس حقوق اجتماعی، هر ۴ متغیر حقوق سیاسی یعنی حق تشکیل اجتماعات و انجمن‌ها، آزادی عمل احزاب و گروه‌های سیاسی، داشتن حق رأی و ارائه اخبار و اطلاعات سیاسی به شهروندان وضعیت مطلوبی را در شهر قائن نشان می‌دهند. میزان رضایتمندی از حقوق مدنی نیز در شهر قائن پایین ارزیابی شده و سه متغیر آزادی بیان و عقیده، عدم تبعیض بین شهروندان برای ارائه خدمات و اجرای یکسان قوانین برای همه نامطلوب و تنها متغیر امکان نامزد شدن در پست‌های سیاسی برای همگان مطلوب ارزیابی شده است. در بعد حقوق فرهنگی نیز سه متغیر امکان برگزاری مراسم مذهبی برای ادیان مختلف (مسلمانان و غیرمسلمانان)، انتشار نشریات قومیت‌های مختلف به زبان مادری و حقوق برابر اقلیت‌ها و اکثریت‌ها مطلوب و متغیر در نظرگیری مصلحت عمومی نسبت به مصلحت فردی یا گروه خاص نامطلوب است.

جدول ۳: بررسی وضعیت موجود حقوق شهروندی در شهر قائن

آزمون متغیرهای اصلی			آزمون متغیرهای فرعی			متغیرها	
میانگین خطای استاندارد	انحراف استاندارد	میانگین	میانگین خطای استاندارد	انحراف استاندارد	میانگین		
۰/۹۹	۰/۰۸۵	۱/۹۹	۱/۰۶	۰/۱۰۰	۱/۵۸	SR1	حقوق اجتماعی
			۰/۸۸	۰/۰۸۳	۲/۰۱	SR2	
			۰/۷۴	۰/۰۶۸	۲/۲۳	SR3	
			۱/۳۳	۰/۱۲۵	۲/۱۶	SR4	
۰/۱۰۴	۰/۰۹۶	۳/۴۱	۰/۷۳	۰/۰۶۹	۳/۶۵	PR1	حقوق سیاسی
			۰/۹۹	۰/۰۹۴	۳/۲۱	PR2	
			۰/۸۷	۰/۰۸۲	۳/۷۴	PR3	
			۰/۸۴	۰/۰۷۹	۳/۰۶	PR4	
۰/۸۵	۰/۰۷۶	۲/۱۷	۱/۱۴	۰/۰۹۹	۲/۴۴	CR1	حقوق مدنی
			۱/۰۲	۰/۰۷۵	۱/۶۲	CR2	
			۰/۸۹	۰/۰۶۹	۱/۷۸	CR3	
			۱/۲۸	۰/۱۱۴	۲/۸۵	CR4	
۰/۱۰۹	۰/۱۰۲	۲/۵۳	۰/۷۸	۰/۰۷۲	۳/۰۱	CUR1	حقوق فرهنگی
			۰/۶۹	۰/۰۶۳	۲/۹۷	CUR2	
			۰/۹۳	۰/۰۸۵	۲/۷۱	CUR3	
			۱/۰۷	۰/۱۰۰	۱/۴۶	CUR4	

بررسی وضعیت موجود سرمایه روان‌شناختی مثبت‌گرایی در شهر قائن نیز نشان می‌دهد که خودکارآمدی با میانگین ۳/۰۴ در رتبه اول و تاب‌آوری، امیدواری و خوش‌بینی به ترتیب با میانگین ۲/۳۰، ۲/۲۹ و ۱/۶۳ در رتبه‌های بعدی قرار دارند. در بین متغیرهای فرعی نیز بیشترین مطلوبیت مربوط به متغیرهای مهارت‌های فردی، سلامتی جسمی و سلامتی روانی و کمترین مطلوبیت مربوط به متغیرهای خوش‌بینی به آینده، انتظار اتفاقات خوب و توانایی برای وفق دادن سریع خود با تغییرات زندگی است.

همچنین متغیرهای خودکارآمدی در شهر قائن (اعتمادبه‌نفس، دانش‌های فردی، مهارت‌های فردی، سلامتی جسمی و سلامتی روانی) مطلوب و متغیرهای خوش‌بینی (خوش‌بینی به آینده و انتظار اتفاقات خوب) نامطلوب ارزیابی شده‌اند. در بین متغیرهای امیدواری نیز تنها خلق راه‌حل‌های جایگزین برای برون‌رفت از مشکلات و در بین متغیرهای تاب‌آوری تنها رویارویی با ناکامی‌ها در وضعیت مطلوبی قرار دارند.

جدول ۴: بررسی وضعیت موجود سرمایه‌ روان‌شناختی مثبت‌گرایی در شهر قائن

آزمون متغیرهای اصلی			آزمون متغیرهای فرعی			متغیرها	
میانگین خطای استاندارد	انحراف استاندارد	میانگین	میانگین خطای استاندارد	انحراف استاندارد	میانگین		
۱/۲۱	۰/۱۰۴	۳/۰۴	۱/۰۵	۰/۱۰۰	۲/۸۵	E1	خودکارآمدی
			۰/۸۲	۰/۰۷۷	۲/۵۹	E2	
			۰/۷۲	۰/۰۶۶	۳/۴۲	E3	
			۱/۳۳	۰/۱۲۵	۳/۲۷	E4	
			۰/۷۳	۰/۰۶۹	۳/۱۱	E5	
۱/۸۹	۰/۱۳۲	۲/۲۹	۰/۸۰	۰/۰۷۶	۳/۰۲	H1	امیدواری
			۱/۰۲	۰/۰۹۹	۱/۹۳	H2	
			۱/۰۴	۰/۰۹۷	۲/۱۶	H3	
			۰/۹۱	۰/۰۸۵	۲/۰۸	H4	
۱/۰۴	۰/۹۸	۱/۶۳	۰/۷۰	۰/۰۶۶	۱/۵۲	O1	خوش‌بینی
			۱/۳۳	۰/۱۲۵	۱/۷۴	O2	
۰/۹۹	۰/۰۹۳	۲/۳۰	۰/۷۳	۰/۰۶۹	۲/۷۱	R1	تاب‌آوری
			۰/۹۵	۰/۰۸۹	۲/۳۸	R2	
			۰/۹۹	۰/۰۹۴	۱/۸۲	R3	

بررسی رابطه حقوق شهری و سرمایه‌ روان‌شناختی مثبت‌گرایی در بین شهروندان شهر قائن

در این قسمت از تحقیق به ارزیابی معناداری دو متغیر مستقل و وابسته یعنی حقوق شهری و سرمایه‌ روان‌شناختی مثبت‌گرایی بر مبنای آزمون پیرسون پرداخته شده است.

نتایج استخراج‌شده حاکی از آن است که ضریب پیرسون ارتباط دو متغیر اصلی یعنی حقوق شهروندی و سرمایه روان‌شناختی مثبت‌گرایی ۰/۶۹۴ محاسبه شده و در سطح اطمینان ۹۵ درصد (۰/۰۰۳) معنادار است. همچنین در بین ابعاد حقوق شهری «شهروندی» بیشترین تأثیرگذاری بر شکل‌گیری سرمایه روان‌شناختی مثبت‌گرایی مربوط به حقوق اجتماعی و حقوق مدنی بوده است.

جدول ۵: بررسی معناداری رابطه حقوق شهری (شهروندی) و متغیرهای آن با سرمایه روان‌شناختی مثبت‌گرایی

سرمایه روان‌شناختی مثبت‌گرایی		
۰/۷۰۱	Pearson Correlation	حقوق اجتماعی
۰/۰۰۱	Sig	
۰/۳۱۲	Pearson Correlation	حقوق سیاسی
۰/۰۰۶	Sig	
۰/۳۹۴	Pearson Correlation	حقوق مدنی
۰/۰۰۴	Sig	
۰/۳۴۲	Pearson Correlation	حقوق فرهنگی
۰/۰۱۳	Sig	
۰/۶۹۴	Pearson Correlation	ضریب کل حقوق شهری
۰/۰۰۳	Sig	

نتایج بررسی ارتباط زیرمؤلفه‌ها با یکدیگر نیز نشان می‌دهد که بین ۴ مؤلفه حقوق شهری (حقوق شهروندی) و ۴ مؤلفه سرمایه روان‌شناختی مثبت‌گرایی در شهر قائل رابطه معناداری وجود دارد؛ یعنی در سطح اطمینان ۹۵ درصد رابطه مستقیمی بین این متغیر قابل مشاهده هست (تحقق حقوق شهری «شهروندی» موجب ارتقاء سرمایه روان‌شناختی مثبت‌گرایی می‌شود). بیشترین تأثیرپذیری در بین مؤلفه‌های سرمایه

روانشناختی مثبت‌گرایی از حقوق شهری «شهروندی» نیز مربوط به شاخص خوش‌بینی است. همچنین

جدول ۶: بررسی معناداری رابطه‌ی متغیرهای حقوق شهری (شهروندی) با متغیرهای سرمایه‌روانشناختی مثبت‌گرایی

تاب‌آوری	خوش‌بینی	امیدواری	خودکارآمدی		
۰/۵۷۶	۰/۸۰۳	۰/۶۴۴	۰/۷۸۱	Pearson Correlation	حقوق اجتماعی
۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	۰/۰۰۳	۰/۰۰۰	Sig	
۰/۳۵۷	۰/۳۸۲	۰/۳۴۲	۰/۲۲۷	Pearson Correlation	حقوق سیاسی
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۲	۰/۰۰۷	Sig	
۰/۳۰۶	۰/۵۱۱	۰/۳۷۳	۰/۴۸۳	Pearson Correlation	حقوق مدنی
۰/۰۰۲	۰/۰۱۱	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	Sig	
۰/۲۸۴	۰/۴۳۹	۰/۳۲۸	۰/۳۹۱	Pearson Correlation	حقوق فرهنگی
۰/۰۰۱	۰/۰۰۵	۰/۰۰۰	۰/۰۱۴	Sig	

به‌طورکلی با بررسی‌های صورت‌گرفته در راستای حقوق شهروندی (از منظر دیدگاه مارشال و کاستلز و دویدسون) و تأثیر آن بر سرمایه‌روانشناختی مثبت‌گرایی نتایج زیر در شهر قائن قابل اشاره است:

الف) حقوق اجتماعی

در شهر قائن حقوق اجتماعی همچون فرصت پیشرفت در زندگی برای همه در ابعاد آموزشی، بهداشتی، درمانی، استخدامی و درآمد مطلوب نیست. همچنین افرادی که از حقوق اجتماعی رضایت مناسب دارند در ابعاد مختلف خودکارآمدی، خوش‌بینی، امیدواری و تاب‌آوری نیز دارای نگرش مثبت بالایی بوده‌اند؛ بنابراین حقوق اجتماعی مهم‌ترین حق شهروندی محسوب می‌شود و نامطلوب آن موجب عدم شکوفایی استعدادها و توانایی شهروندان و به‌تبع آن شکل‌گیری سرمایه‌روانشناختی مثبت‌گرایی بین شهروندان قائن گردیده است.

ب) حقوق سیاسی

حقوق سیاسی در بین شهروندان قائل مطلوب ارزیابی گردیده که شامل ابعادی همچون حق تشکیل اجتماعات و انجمن‌ها، آزادی عمل احزاب و گروه‌های سیاسی، داشتن حق رأی و ارائه اخبار و اطلاعات سیاسی به شهروندان است. با این حال، این بعد از حقوق شهروندی بر شکل‌گیری سرمایه روان‌شناختی مثبت‌گرایی تأثیر اندکی داشته است.

ج) حقوق مدنی

حقوق مدنی در شهر قائل نیز نامطلوب ارزیابی گردیده است. این بعد که شامل مؤلفه‌هایی چون آزادی بیان و عقیده، عدم تبعیض بین شهروندان برای ارائه خدمات، اجرای یکسان قوانین برای همه و امکان نامزد شدن در پست‌های سیاسی برای همگان بوده، نیازمند توجه بیشتر است. همچنین حقوق مدنی پس از حقوق اجتماعی بیشترین تأثیرگذاری را بر شکل‌گیری سرمایه روان‌شناختی مثبت‌گرایی در قائل به خود اختصاص داده است.

د) حقوق فرهنگی

حقوق فرهنگی در شهر قائل در ابعاد مختلف امکان برگزاری مراسم مذهبی برای ادیان مختلف (مسلمانان و غیرمسلمانان)، انتشار نشریات قومیت‌های مختلف به زبان مادری، حقوق برابر اقلیت‌ها و اکثریت‌ها و در نظرگیری مصلحت عمومی نسبت به مصلحت فردی یا گروه خاص وضعیت متوسطی را نشان می‌دهد. این حق نیز با توجه به یکدست بودن نسبی شهروندان شهر قائل از منظر فعالیت‌های فرهنگی دارای تأثیر پایینی بر شکل‌گیری سرمایه روان‌شناختی مثبت‌گرایی است.

بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که شکل‌گیری سرمایه روان‌شناختی مثبت‌گرایی در بین شهروندان قائل رابطه معناداری را با رضایتمندی از حقوق شهروندی نشان می‌دهد. به عبارتی شکوفایی استعدادها و مهارت‌های فردی، افزایش اعتمادبه‌نفس، سلامتی روانی، خوش‌بینی به آینده، اراده رسیدن و تحقق بخشیدن به اهداف و همچنین توانایی رویارویی با انواع ناکامی‌ها و وفق یافتن سریع با تغییرات زندگی به تحقق حقوق شهروندی به‌ویژه

در ابعاد اجتماعی و مدنی و عدالت و برابری در دسترسی به انواع منافع و امکانات شهر بستگی دارد.

نتیجه‌گیری

شهروندی از جمله مفاهیمی است که اخیراً توجه وافری در حوزه‌های مختلف به آن شده است و به‌طور ویژه‌ای به برابری و عدالت توجه دارد و در نظریات اجتماعی، سیاسی و حقوقی جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده است. به دلیل تغییر چهارچوب فکری انسان عصر مدرن بوده است که مختصات جهان جدید در مقابل همیشگی رعیت، شهروند را قرار داده و شهروند، انسان اجتماعی صاحب حقوق و درعین‌حال موظف و مسئول شمرده شده است. همچنین پیدایش مفهوم شهروندی موجب ظهور حقوق شهروندی گردیده که به مجموعه قواعد حاکم بر روابط اشخاص در جامعه شهری با دیگران و مدیریت شهری اشاره دارد. به‌طورکلی حقوق شهروندی ضمن محترم شمردن دیدگاه‌ها، ارزش‌ها و باورهای شهروندان موجب شکوفایی استعدادها، توانایی‌ها و همچنین شکل‌گیری سرمایه روان‌شناختی مثبت‌گرایی در آنها می‌شود. بررسی‌ها در شهر قائن نیز حاکی از آن است که حقوق شهروندی در ابعاد اجتماعی، مدنی، سیاسی و فرهنگی موجب ارتقاء سرمایه روان‌شناختی مثبت‌گرایی شهروندان گردیده است. با این‌حال، سطح سرمایه روان‌شناختی مثبت‌گرایی پایین در بین شهروندان قائن به‌ویژه در ابعاد امیدواری، خوش‌بینی و تاب‌آوری نشان می‌دهد که میزان حس حقوق شهروندی در شهر قائن مطلوب نبوده و این موضوع ناشی از نابرابری‌های موجود در برخورداری از حقوق شهروندی بین شهروندان شهر قائن است؛ بنابراین ضروری است که با تأکید بر محترم شمردن شهروندان قائن و توانمندسازی آنها، با بهره‌مندی از تجربیات موفق بین‌المللی و تحقق حقوق شهروندی بر اساس دیدگاه صاحب‌نظرانی چون مارشال و کاستلز و دیویدسون در ابعاد مختلف آزادی بیان و اندیشه، عدالت‌محوری، حق مشارکت در تصمیم‌گیری‌های سیاسی، حق رفاه و خدمات اجتماعی، حق اشتغال و آموزش و حق مشارکت در فرهنگ عمومی جامعه و داشتن فرصت برای تغییر آن مقدمات توسعه شهر و شهروندان را فراهم نمود.

از طرفی در پژوهش‌های گذشته رابطه بین حقوق شهری و شهروندی فعال (حسین‌آبادی و زنگنه، ۱۳۹۶)، حقوق شهروندی و ارتقاء زندگی شهری و مشارکت مردم (برازمند و تقدسی‌نژاد، ۱۴۰۱)، حقوق شهری و شکل‌یابی استقلال شهری (پیترز، ۲۰۲۲) و حقوق شهری و حفاظت از اکوسیستم (آزودو-سانتوس و همکاران، ۲۰۲۳)، مورد تأیید قرار گرفته است. پژوهش حاضر نیز رابطه بین حقوق شهری و شکل‌گیری سرمایه روان‌شناختی مثبت‌گرایی را مورد تأیید قرار داده که نوآوری پژوهش حاضر محسوب می‌گردد.

به‌طورکلی بر اساس نتایج به‌دست‌آمده و با توجه به نارضایتی شهروندان شهر قائن از حقوق شهروندی حاکم بر آنها و به‌تبع آن کاهش سرمایه روان‌شناختی مثبت‌گرایی در شهروندان، می‌توان راهکارهای زیر را برای دست‌یابی به وضعیت مطلوب و اثربخشی حقوق شهروندی در شهر قائن ارائه داد:

- اولویت قرار دادن افزایش آگاهی شهروندان از پدیده شهروندی در نظام‌های آموزشی و ضرورت آشنایی و آماده‌سازی افراد با مبانی حقوق و وظایف شهروندی؛
- ارتقاء بنیان‌های فرهنگی شهروندی از طریق مساوات‌طلبی، آزادی، فردگرایی، مردم‌سالاری، مسئولیت‌پذیری مدنی و مشارکت عمومی؛
- بهره‌مندی از مشارکت شهروندان در اداره شهر به‌منظور ارتقاء حس تعلق به مکان؛
- عدالت فضایی و اجتماعی در بهره‌مندی از امکانات و منافع مختلف شهر؛
- تغییر در ساختارهای جامعه که در آن هویت افراد نه بر اساس شبکه‌های قومی، قبیله‌ای، طایفه‌ای و ویژگی‌های اجتماعی و اقتصادی، بلکه بر محور ارزش‌ها و معیارهای عام تعیین شوند و این نگرش به معنای رفع تفاوت‌ها نیست، بلکه شناخت و حمایت از تنوع‌ها، با توجه به حقوق همه افراد و بدون محوریت هویت‌های خاص باید در نظر گرفته شود.

منابع

- آرایش، منصور و شیخی، محمدتقی. (۱۳۹۹). بررسی رابطه آموزش شهروندی و توسعه پایدار شهری (مطالعه موردی: شهر اردبیل). *فصلنامه مطالعات جامعه‌شناختی شهری*، دوره ۱۰، شماره ۳۴، صص ۳۳-۶۰.
- برازمد، سحر و تقدسی‌نژاد، عباس. (۱۴۰۱). تأثیر حقوق شهروندی در ارتقای زندگی شهری و مشارکت مردم. *نشریه ایرانی مطالعات شهروندی*، دوره ۱، شماره ۱، صص ۱۳۹-۱۶۵.
- بشریه، حسین. (۱۳۹۹). *آموزش دانش سیاسی*. چاپ هجدهم، تهران: نشر نگاه معاصر.
- حسین‌آبادی، سعید و زنگنه، یعقوب. (۱۳۹۶). تأثیر آگاهی از حقوق شهری بر شهروندی فعال (مورد مطالعه: شهر سبزوار). *جغرافیا و توسعه فضای شهری*، دوره ۴، شماره ۷، صص ۱۸۹-۲۰۴.
- سام‌آرام، عزت‌الله و برزگر پاریزی، فاطمه. (۱۳۹۵). بررسی احساس برخورداری از حقوق شهروندی و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن در بین جوانان ۱۵-۲۹ ساله شهر سیرجان. *فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی*، دوره ۷، شماره ۲۷، صص ۱۱۶-۷۵.
- فتحی، سروش و مختارپور، مهدی. (۱۳۹۰). توسعه شهری، شهرنشینی و حقوق شهروندی. *مطالعات توسعه اجتماعی ایران*، دوره ۳، شماره ۱۲، صص ۸۹-۱۰۵.
- فروهر، محمد. (۱۳۹۰). بررسی رابطه بین سرمایه روان‌شناختی با کارآفرینی سازمانی اعضای هیأت علمی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی، دانشگاه اصفهان، استاد راهنما: رضا هویدا.
- کاستلز، استفن و دیویدسون، آلیستر. (۱۳۸۲). *شهروندی و مهاجرت، جهانی‌شدن و سیاست تعلق*. ترجمه فرامرز تقی‌لو. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- گیدنز، آنتونی. (۱۳۹۰). *سیاست، جامعه‌شناسی و نظریه اجتماعی*. ترجمه منوچهر صبوری. تهران: نشر نی.
- مظهری، محمد. (۱۳۹۴). *حقوق شهری*. تبریز: انتشارات یانار.
- نوابخش، مهرداد. (۱۳۸۵). بررسی مفهوم شهر و شهروندی از دیدگاه جامعه‌شناسی. *فصلنامه تخصص جامعه‌شناسی*، دوره ۲، شماره ۱، صص ۲۵.
- Aront, M., Casely-Hayford, L., & Yeboah, T. (2015). Post-colonial dilemmas in the construction of Ghanaian citizenship education: National

- unity, human rights and social inequalities. **International Journal of Educational Development**, 61, 117-126.
- Atanda, J. O., & Ozturk, A. (2020). Social criteria of sustainable development in relation to green building assessment tools. **Environment, Development and Sustainability**, 22 (1), 61–87.
 - Azevedo-Santos, V.M., Daga, V.S., Tonella, L.H., Ruaro, R., Arcifa, M.S., Fearnside, P.M., & Giarrizzo, T. (2023). Brazil's urban ecosystems threatened by law. **Land Use Policy**, 131, 1-11.
 - Bolino, M.C., & Turnley, W.H. (2013). Going the Extra Mile: Cultivating and Managing Employee Citizenship Behavior. **Academy of Management Executive**, 17, 60-71
 - Carabain, C., Keulemans, S., Gent, M., & Spitz, G. (2012). **Global citizenship, from public support to active participation**. Amsterdam: NCDO.
 - Carver, C.S., Scheier, M.F., & Segerstrom, S.C. (2010). Optimism. **Clinical Psychology Review**, 30(7), 879–889.
 - Coopmans, M., & Rinnooy Kan, W.F. (2023). Facilitating citizenship-related classroom discussion: Teaching strategies in pre-vocational education that allow for variation in familiarity with discussion. **Teaching and Teacher Education**, 133, 1-11.
 - Daas, R., Dijkstra, A.B., & Karsten, S. (2019). Assessing young people's citizenship attitudes using rubrics. **Studies in Educational Evaluation**, 62, 118-128.
 - De Groot, I., Daas, R., & Nieuwelink, H. (2022). Education for democratic citizenship in Dutch schools: A bumpy road. **Journal of Social Science Education**, 21(4), 1-13.
 - Dempsey, N., Bramley, G., Power, S., & Brown, C. (2011). The social dimension of sustainable development: Defining urban social sustainability. **Sustainable Development**, 19(5), 289–300.
 - Fareh, C.C., DeMoranville, C.W., & Smith R.K. (2012). Citizenship Behavior. **Journal of Service Marketing**, 17, 357-378.
 - Kelemen, T.K., Turnley, W.H., Bergeron, D.M., Rochford, K., & Hinz, J. (2022). Citizenship ambivalence: Its nature, causes and consequences. **Human Resource Management Review**, 32(4), 1-11.
 - Kerr, D., & Huddelstone, T. (2015). **Teaching controversial issues through education for democratic citizenship and human rights: Training pack for teachers**. Council of Europe.
 - Khong, T. D. H., Saito, E., & Gillies, R. M. (2019). Key issues in productive classroom talk and interventions. **Educational Review**, 71(3), 334–349.
 - Luthans, F., & Youssef, C.M. (2004). Human, social and now positive psychological capital management: Investing in people for competitive Advantage. **Organizational Dynamics**, 33(2), 143-160.

- Luthans, F., Avolio, B.J., Avey, J.B., & Norman, S.M. (2007). Positive psychological capital: measurement and relationship with performance and satisfaction. **Personel Psychology**, 60(3), 541-572.
- Luthans, F., Vogelgesang, G., & Lester, P.B. (2006). Developing the psychological capital of resiliency. **Human Resource Development Review**, 5(1), 25-44.
- Nederhand, J., Avelino, F., Awad, I., De Jong, P., Duijn, M., Edelenbos, J., Engelbert, J., Fransen, J., Schiller, M., & Van Stapele, N. (2023). Reclaiming the city from an urban vitalism perspective: critically reflecting smart, inclusive, resilient and sustainable just city labels. **Cities**, 137, 1-11.
- Nganga, L., Roberts, A., Kambutu, J., & James, J. (2020). Examining pre-service teachers' preparedness and perceptions about teaching controversial issues in social studies. **The Journal of Social Studies Research**, 44(1), 77-90.
- Nieuwelink, H., Dekker, P., & Ten Dam, G. (2019). Compensating or reproducing? Students from different educational tracks and the role of school in experiencing democratic citizenship. **Cambridge Journal of Education**, 49(3), 275-292.
- Pieterse, M. (2022). Corporate power, urban governance and urban law. **Cities**, 131, 1-13.
- Podsakouf, E. (2016) Relationship of Citizenship Behavior with Emotional Intelligence. **Procedia Social and Behavioral Sciences**, 1, 2432-2435.
- Podsakouf, E. (2016) Relationship of Citizenship Behavior with Emotional Intelligence. **Procedia Social and Behavioral Sciences**, 1, 2432-2435.
- Qalati, S.A., Zafar, Z., Fan, M., Limon, M.L.S., & Khaskheli, M.B. (2022). Employee performance under transformational leadership and organizational citizenship behavior: A mediated model. **Heliyon**, 8(11), 1-9.
- Rejekiningsih, T. (2015). Law Awareness Forming Strategies to Reinforce the Principles of Social Function of Land Rights Within the Moral Dimension of Citizenship. **Procedia - Social and Behavioral Sciences**, 211, 69-74.
- Schulz, W., Ainley, J., Fraillon, J., Losito, B., Agrusti, G., & Friedman, T. (2018). **Becoming Citizens in a Changing world: IEA International civic and citizenship education study 2016 International report**. International Association for the Evaluation of Educational Achievement.
- Snyder, C.R. (2002). Hope theory: rainbows in the mind. **Psychological Inquiry**, 13(4), 249-276.
- Tonder, E.V., Fullerton, S., De Beer, L.T., & Saunders, S.G. (2023). Social and personal factors influencing green customer citizenship behaviours: The role of subjective norm, internal values and attitudes. **Journal of Retailing and Consumer Services**, 71, 1-13.

-
- Zenker, S., & Rutter, N. (2014). Is satisfaction the key? The role of citizen satisfaction, place attachment and place brand attitude on positive citizenship behavior. *Cities*, 38, 11-17.

COPYRIGHTS

© 2023 by the authors. Licensee Advances in Sociological Urban Studies Journal. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

